DOI: 10.31648/PW.7676

Agnieszka Ścibior
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8093-5695
Jagiellonian University

Michalska-Suchanek, M. | Lenart, A. (red.), *Z Rosji do Izraela*. T. 2. Katowice: Ślask, 2020; 162 ss.

Znaczenie publikacji uwypukla się wówczas, gdy uświadomimy sobie, jak daleko nieznana i odległa pozostaje dla polskiego czytelnika literatura rosyjsko-izraelska. Sukcesywnie zmniejszać ten dystans próbuje zapoczątkowany przed trzema laty, w 2018 r., na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach cykl polskich przekładów utworów pisarzy izraelskich tworzących w języku rosyjskim, opatrzony tytułem *Z Rosji do Izraela*. W 2020 r. wyszedł drukiem drugi tom cyklu, wydany, podobnie jak poprzedni, w serii Biblioteki „Przeglądu Rusycystycznego" pod redakcją Piotra Fasta.

Na tom składają się utwory prozatorskie (opowiadania, fragmenty powieści) w wyborze i opracowaniu Mirosławy Michalskiej-Suchanek oraz Agnieszki Lenart. Konsekwentnie skonstruowaną, przemyślaną w szczegółach książkę otwiera syntetyczna przedmowa Romana Katsmana, izraelskiego badacza literatury hebrajskiej i rosyjskiej, w tłumaczeniu Alicji Mrózek. Wprowadzenie orientuje czytelnika, przynajmniej najogólniej, w problematyce literatury rosyjsko-izraelskiej, a przez to z powodzeniem może służyć jako interpretacyjny punkt odniesienia dla reszty tomu.

Trzon publikacji obejmuje utwory pięciu pisarzy: Julija Margolina, Nekoda Singera, Anny Fein oraz Jewizawiety Michajliczenko i Jurija Nesisa, zgrupowane w cztery części. Każdą z nich poprzedza zwięzły wstęp pióra wspomnianych już autorek opracowania oraz Pawła Łaniewskiego, przybliżający życie i twórczość pisarzy. Informacjom tym daleko jednak do suchych, lapidarnych notek encyklopedycznych. Przeciwnie – zbędny na pozór fakt z życia nieznanych dotąd polskiemu odbiorcy twórców, podany jako ciekawostka, zapada w pamięć, niekiedy staje się pierwszym krokiem w kierunku przesuwania granicy własnego „nie wiem". Autorami przekładów są literaturoznawcy i tłumacze doskonale znani w kręgach badawczych polskiej rusycystyki: Piotr Fast, Jolanta Lubocha-Kruglik, Mirosława Michalska-Suchanek, Beata Pawletko, Andrzej Polak.

Książka składa się z kilku rozdziałów: *Pociąg ku wolności*; *Non omnis moriar*; *Wrzesień 1946*; *Droga na Zachód*. Wybór stanowi kontynuację *Podróży…*, świadectwa życia codziennego w łagrze, gdzie autor – jednocześnie świadek i bohater – spędził pięć lat. Po opuszczeniu obozu w 1945 r. i przybyciu do miasteczka

Sławgorod w Kraju Ałtajskim etapy wędrówki wyznaczały kolejno Polska i Francja aż do punktu docelowego – Tel-Awiwu. Palestyńskie miasto było centralną osią jego świata; archetypem domu, symbolizującego kosmiczny ład, duchową ostoję i bezpieczny azyl. Wytęskniony, zhiperbolizowany *Erec Israel* został zestawiony z obrazem sowieckiego totalitarnego zniewolenia. Margolinowska wizja świata nie jest jednak podszyta pesymizmem. Bliżej jej raczej do Camusowskiej, na pozór paradoksalnej w swej wykładni aktywności, u podstaw której leży bunt wobec absurdu świata przy jednoczesnej afirmacji *bycia-w-świecie*, co we wprowadzeniu poprzedzającym rozdziały konstatuje Lenart.

Wiara w słuszność i konieczność realizacji własnych pragnień, aczkolwiek w zupełnie innym wymiarze, bliska jest bohaterom powieści *Mandragory* (2017) Nekoda Singera, której trzeci rozdział znalazł się w omawianym tomie. Część tę otwiera ilustracja tytułowych mandragor, śródziemnomorskich roślin o antropomorficznych korzeniach, którym od najdawniejszych czasów przypisywano działanie psychoaktywne. Z kolei w Starym Testamencie, a dokładnie w Księdze Rodzaju, roślina ta jest wymieniana jako cudowny środek zapewniający płodność. Z przedmowy Katsmana dowiadujemy się, że akcja utworu obejmuje lata 1883-1884, czyli czasy tzw. pierwszej alii, fali imigracji Żydów do Palestyny. Nieobce bohaterom powieści – zwłaszcza Mrs. Godson – jest zanurzanie się w świecie afirmacji starożytnej Jerozolimy, inkorporowanie biblijnej rzeczywistości do własnego życia, w końcu – sprawdzenie na sobie biblijnych – afrodyzujących – właściwości mandragory. Zresztą myślenie przestrzenią i o przestrzeni (tu: jerozolimską i o jerozolimskiej) mniej lub bardziej wyraźnie obecne jest we wszystkich częściach tomu za wyjątkiem pierwszego.

Równie interesującą propozycję stanowią kolejne dwa utwory. Są to opowiadania Anny Fein z debiutanckiej książki *Kronika trzeciej autopady* (2004): *Mesjasz dla śnieżynki* i *Trietiakowska Psycholeria*. Ostatni z wymienionych tekstów został napisany w czasie intifady Al-Aksa (2000-2005). To opowieść przesiąknięta duchem mesjanistycznym: wyczekiwaniem na rychłą zmianę losu izraelskiego narodu. Opowiadania Fein są przy tym uniwersalne, na wskroś humanistyczne. Jeśli historia Saszy (*Mesjasz dla śnieżynki*) – w wymiarze indywidualnym – jest retrospektywną podróżą w głąb siebie, opowieścią o samopoznaniu, poszukiwaniu swojego najbardziej pierwotnego wspomnienia, praprzyczyny niepowodzeń, wreszcie – przecięciu nici bycia „śnieżynką, zachłannie chwytającą dary losu, którymi pogardziłaby każda Śnieżka" (s. 108), to historia Maszy (*Trietiakowska Psycholeria*) stanowi jej odwrotność. To opowieść o przejmującym mesjanistycznym wyczekiwaniu spod znaku przytłumionej Relaxanem świadomości. O woli życia mimo wszystko.

Ostatnia, czwarta część tomu zawiera fragment powieści *Talitha Kum albo przymierze między kawałkami rozbitej butelki* (2018) Jelizawiety Michajliczenko i Jurija Nesisa, będącej zarazem ostatnią częścią tetralogii *Ijerusalimskij dworianin*

(1997), *I/e rus.olim* (2003), *ZY*, (2006). Początek tytułu utworu asocjacyjnie odsyła do ewangelicznego motywu wskrzeszenia córki Jaira, koniec – do znanej doktryny rozbicia naczyń (heb. *szewirat ha-kelim*), wywodzącej się z Kabały palestyńskiego mistyka Izaaka Lurii (tzw. kabały luriańskiej). Pęknięcie czy rozbicie jako zakłócenie pierwotnej harmonii świata – nie tylko w kontekście rozproszenia narodu żydowskiego *sensu stricto*, lecz realnej rzeczywistości *sensu largo* – może być odczytane jako swojego rodzaju konieczność czasów nowoczesnych z rozmaitymi jej Baumanowskimi płynnościami, symulakryzacją, wirtualizacją, multifreniczną tożsamością jednostki etc. Według kabalistycznej koncepcji ponowne sklejenie skorup (heb. *kelipot*) nastąpi w akcie mesjańskiego odkupienia (heb. *tikkun*). Misja restytucji świata – tytuł: *talitha kum* – według kabalistów została powierzona także człowiekowi, który od czasów pierwotnego pęknięcia jest na wygnaniu. „Ważne miejsce w tej twórczości – pisze we wprowadzeniu Lenart – zajmują motywy wyobcowania bohatera, namysł nad jego życiem wewnętrznym, z wykorzystaniem mechanizmów pamięci, wyobraźni, biblijnej metaforyki, snu, fantastyki" (s. 123-124).

W polskiej świadomości odbiorczej, co należy z całą mocą podkreślić, literatura rosyjsko-izraelska – nie rosyjska i izraelska, lecz właśnie ich wzajemna korelacja – była dotąd całkowicie nieobecna. Na taki stan rzeczy miał wpływ szereg czynników – geograficzne, historyczne, społeczno-polityczne itd. Nie pora wchodzić tu w szczegóły. Prezentowana publikacja, choć złożona zaledwie z kilku wyimków prozy różnych autorów, daje szeroki wachlarz ujęć tej literatury, prezentuje jej tematyczną i gatunkową różnorodność. Wszystkie cztery części tomu wzajemnie się oświetlają, nie tracąc przy tym nic ze swojej tożsamości. Przymierze tak odmiennych tekstów zebrane pod wspólną okładką *Z Rosji do Izraela* to niewątpliwie udana i wielce obiecująca seria tłumaczeniowa, dzięki której, w miarę jej kontynuacji – miejmy nadzieję – proza rosyjsko-izraelska na stałe wejdzie w krwioobieg literatury przekładowej w Polsce.